

www.carpe.cz
CARPE
DIEM

NEUVĚŘITELNÝ
ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH PŘÍTELE
HANZELKY A ZIKMUNDA

Štěpán Příkazský
AMERIKÁN Z LUŽIC

O autorovi

Štěpán Příkazský se narodil 24. 12. 1902 v Lužicích. Ve dvacátých letech minulého století byl v obci několikrát stárkem. Jako verbíř byl pověstný zvláštní točivou cifrou. Vlastnil i krásný vysoký tenor a už jako mladík hrával na dudy, které si sám vyrobil. V roce 1929 se pohněval s děvčetem a pak odešel za moře. V Argentině se stal farmářem, pěstitel bavluny. Oženil se s Bulharkou a měl s ní dva syny a tři dcery. Stal se čestným náčelníkem indiánského kmene. Od roku 1950 do roku 1960 žil s rodinou v rodných Lužicích. Pak se vrátil zpět do Argentiny. Nakonec všichni přesídlili do Chicaga. Tam režíroval pro krajany folklorní pásma, dětem hrával loutkové divadlo, skládal písničky. Zemřel 6. 10. 1993 a je pochován ve státě Michigan v USA.

O knize

Životní osud Štěpána Příkazského (1902-1993), „posledního gajdoše na Podluží“, jak býval svými vrstevníky také nazýván tento výjimečný zjev lidové kultury Lužic a okolí, líčené jeho slovy na pozadí první poloviny 20. století. Na tom by nebylo nic až tak zvláštního a mimořádného, kdyby ovšem Příkazský, důvěrně oslovovaný Štefin, ho více než dvacet let „nepsal“ v Argentině, kam odešel z prostého furiantského trucu nad nepodařenou láskou k jedné švarné dívčině, nebo přesněji ke dvěma, a kdyby tam nepotkal slavnou cestovatelskou dvojici tvořenou Jiřím Hanzelkou (1920-2003) a Miroslavem Zikmundem (1919), kteří se později stali jeho celoživotními přáteli. Oni také byli první, kdo nevšední příběh tohoto slováckého chlapce, výborného zpěváka s fenomenální pamětí a osobitého tanečníka, zkráceně zaznamenali, a to ve slavném cestopisu *Tam za řekou je Argentina* (1956).

Amerikán z Lužic vychází rovněž v iBookstore v rozšířené verzi s filmem a v aplikaci pro iPad Carpe Diem Online je v Deluxe Edition vedle filmu s ing. Miroslavem Zikmundem doplněn i 58 minutami Příkazského interpretací lidových písní. A tam jsou odtajněny i portréty dvou jeho osudových lásek...

Štěpán Příkazský

AMERIKÁN Z LUŽIC

2013

Štěpán Příkazský Amerikán z Lužic

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takové sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© Jan Příkazský, 2013

Photography © Archiv Muzea jihovýchodní Moravy, Zlín, 2013 (cover)

© Carpe diem, 2013

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-007-1

ISBN 978-80-7487-040-8 (epub – rozšířená verze)

ISBN 978-80-7487-039-2 (epub)

ISBN 978-80-7487-041-5 (pdf)

ISBN 978-80-7487-036-1

DOMA

Byla svatba veselá, jak na Slovácku býti má. Vdávala se Františka, dcera Poluše Buškové, vyhlášené parádnice. To se však nedalo říct o několika mírách jejích polí. Tetka Buščena nebyla totiž dobrá sedlačka, byla však penzistka c. k. tabákové továrny v Hodoníně. Měla tam odpracováno třicet pět let. Její penze dosahovala na osmnáct zlatek měsíčně. Za ten obnos se dala koupit roční jalovice. Díky tomuto penzijnímu příspěvku nebyla u Bušků bída.

Vdávala se jediná dcera, a proto se svatba musela vydatřit. Svatební kapela čítala jedenáct muzikantů, hosté byli pozváni až do nejbzdálenějšího příbuzenstva. Jídla a pití byly plné stoly.

Ženich Jan Kordulík pocházel „jen“ z chalupnické rodiny. Byl vyučen tesařem, a to se tetce zamlouvalo. Za staršího mládence si vyvolil Cyrila Příkazského, se kterým se v Hodoníně společně učil. Nevěsta si pozvala za starší družičku kamarádku Maryšku Hlávkovou, černoookou krasavici.

Aby svatba dopadla podle očekávání, záleželo na třech osobách. Asi nejvíce na starším a už ženatém člověku, jakémisi vedoucím celého svatebního veselí. A neméně důležitými rolemi byli pověřeni starší mládenec a starší družička.

Cyril měl u hostů důvěru, kdežto mladičká, nezkušená Maryška vzbuzovala obavy, že v řečnickém umění s mládcem neobstojí. To se mělo ukázat ve chvíli, kdy si měli vzájemně pronést přípitky. Nastalo ticho jako v kostele. Oba znali svatební přípitek téměř doslova. Čekalo se, jak se družička zachová.

První začal deklamovat Cyril:

„Přestaň muziko hrát, když já budu mojí družičce připíjat!“

Družičce podával talíř a pokračoval:

„Druzičko má starší, ze všech nejmilejší, připíjám tobě, také sám sobě, na zdraví tvého, na zdraví mého, líca červeného.“

Maryška talíř uchopila a rázně odpověděla:

„Mládenečku starší, můj nejmilejší, za takový přípitek děkuju.“

Ve svatebním říkání si vedla tak dobře, že si vysloužila pochvalu, a taky smích a žertovné poznámky hostů na adresu Cyrila. Ten uznal svoji porážku a s družičkou se udobřil. Maryšce tak zůstala na její první svatbu v roli družičky krásná vzpomínka. Jenže život nejsou jen krásné chvílky.

Neuplynuly ani dva týdny a Maryšce zemřel tatíček. Byl léta nemocný, avšak bolest snášel trpělivě.

Už cestou ze hřbitova mladá vdova Anna Hlávková přemýšlela nad tím, kdo hospodáře nahradí. Hlávkoví měli ve stáji dvě kravky, i dvě jalovičky k odchovu. Přesto si vdova umínila, že vdávat se znova nebude, aby dětem nepřivedla do domu nevlídného otčima. Děti měla tři: dvanáctiletého Frantíka, čtrnáctiletou Rozárku a – Maryšku. Té se optala:

„Poslechni, Maryško, nechtěla by ses vdávat? Zakrátko ti bude osmnáct let, a to já jsem už byla vdaná.“

„Já vím, mami,“ zapýřila se dívčina a vzpomněla si na své první vystoupení na svatbě a na svého prvního mládence.

Večer potom šel Cyril okolo. Viděl ji stát na zápraží, sebral odvahu a zeptal se, zda by nemohl přijít někdy na besedu.

„To víš, že ano. U nás bude teď bývat smutno. Dojdi nás potěšit.“

Tak se stalo, že přišel jeden večer, další večer i následující večer. Zvláště Maryška ho ráda viděla. Cyril byl hezký, hovorný, proto vítaný společník. Když mu ústa zmlkla, oči prozrazovaly, že má Maryšku rád. Anna to vycítila:

„Poslechni, Maryško. U nás je potřeba opravdu hospodář. To je nad slunce jasnější. Vezměte se – a bude.“

Mladí to rádi uslyšeli a podle toho se i zachovali. Zašli na faru a požádali o ohlášky, takže brzy farář oznamoval při nedělní bohoslužbě:

„Do stavu manželského vstoupit míní...“

Pro chlapce a děvčata ve vsi to bylo překvapení nesmírné, i pro některé jejich mamičky. Nejedna si totiž na toho švarného zetě dělala zálusk. Hlávková ale radost nadcházející nevěsty a ženicha přibrzdila:

„Je ještě příliš krátká doba od chvíle, kdy jsme tátu pochovali, proto musí být svatba bez muziky i bez tance, v největší tichosti.“

Cyril si takovou svatbu ale nepředstavoval, nicméně jevil se, že situace si to žádá. Smířil se s tím a po svatbě si hned stěhoval výbavu k Maryšce, už Příkazské, do domu číslo 100. Maryška pak pracovala v domácnosti a na poli, Cyril dělal tesařinu v Hodoníně.

Takto tedy povstalo šťastné manželství dvou do sebe zamilovaných lidí, z něhož jsem jako prvorozený přišel na světlo boží 24. prosince 1902.

Byl to čas Vánoc. Hvězdy se mihotaly v mrazivém tichu na jasné obloze. V domku na dolním konci dědiny se svítilo. Na mladou ženu v něm přišla těžká hodinka. Konejšila ji porodní bába Pohlová:

„To už tak musí být, Maryško. Proto asi máme děti tak rády, že je rodíme s takovou bolestí.“

Bolest Maryšce skončila, až svého prvorozeného políbila. A v tu chvíli se ze síně ozvala píseň opožděné kolednice – cikánky Danielové.

„Tetičko Maryško, dejte nám něco,“ zazněl huhňavý její hlas.

„Pojďte dál, Danielko, na dobrou jste došla. Naše mladá hospodyň má syna!“ zvala cikánku Anka Hlávková.

„Jaké to štěstí, Maryško, chlapec bude k radosti. A bude ji kolem sebe šířit na všechny lidi!“

Pochopitelně že po takovémto prorokování musela být cikánka bohatě obdarována.

O dva dny později, na svatého Štěpána, jsem byl pokřtěn ve farním kostele v Mikulčicích. Ne jinak, než jménem Štěpán. Doma mě mamička přejmenovala na Štefinka. A to jméno mi už zůstalo nadobro.

V prvním roce věku mě přepadla oboustranná kýla. Přivolaná Pohlovka doporučila operaci. V úvahu připadala pouze Vídeň, hlavní město Rakouska-Uherska. Rodičové se tedy rozhodli pro dalekou cestu. Cyril uměl nějaké to slovo německy, vymohl si v Hodoníně dovolení, aby mohl nezkušenou manželku se synkem doprovázet.

Ve Vídni bylo rodičům zatěžko rozloučit se s dítětem. Maryšce to mohlo srdce utrhnout, když synáček k ní spínal ručky. Nedalo se ale nic dělat, jen čekat na to, až byli po několika týdnech oba rodiče vyzváni, aby si pro synáčka přijeli. Operace se zdařila a primář jim lámanou češtinou připomínal, že chlapec nesmí nikdy *těžce* pracovat.

Navzdory cikánčině předpovědi mě potkalo ve třech letech malé neštěstí. Hrál jsem si na návsi s drobotinou. Byl právě polední čas. Obecní pastýř hnal obecní dobytek z pastviny. Plným cvalem běželo stádo koní. Asi tříleté hříbě mi skočilo na nohu a mezi kotníkem a kolenem mi obě kosti zlomilo.

Děčka se rozutekla, jako když do vrbců střelí. Běžela zvěstovat tetce Maríně, že jejich Štefa má zlámané nohy. Maryška k smrti vylekaná běžela na náves. Zvedla mě z prachu a honem se mnou do Hodonína, kde tetka Páračka „spravovala“ vymknuté i zlámané nohy. Činila tak jako nějaký doktor.

Páračka mě posadila na nízkou stoličku a zkušeným okem zjistila, že obě kosti jsou zlomené. Pak odběhla kamsi do humna a přinesla několik kořenů meduňky. Ty rozdrtila na

kašičku. Kosti vrátila do původní polohy, nožku obalila kašičkou, na ni položila několik kusů tvrdého papíru a vše to pevně převázala velkým šátkem.

Vydržel jsem ležet v postýlce asi tři dny. Pak jsem žadonil u mamičky, aby mě vynesla na dvůr do stínu staré hrušky. Tam mi bylo lépe než v dusné světnici.

Netrvalo dlouho a za několik dnů jsem se do stínu hrušně šoural už sám. Za čtyři týdny mi tetka Páračka obvaz sundala. Nožka byla sice o poznání slabší, ale po bolesti už nebylo ani památky.

Někdy kolem věku pěti let jsem se kamarádil se sousedovic Pavlíkem. Vyzval mě, že si uděláme ohníček.

Na okraji dědiny byla polní trať zvaná Vinohrádky. Mezi tímto polem a dědinou byl travnatý pás, na něm byly stohy slámy. Vybrali jsme si místo mezi dvěma největšími a usadili se tam s pocitem, že tady nás žádní zvědavci nenajdou. Vůbec mě nenapadlo, že jeden z těch stohů si tady udělal náš tatíček.

Nakupili jsme hromádku suché slámy a Pavlík ji zapálil. Oheň rázem vzplanul. Rychle hořící sláma se postarala o to, že brzy vzplály i stohy. Ocitli jsme se mezi dvěma ohni. Pud sebezáchovy nám velel utíkat co nejrychleji pryč. Dědina byla v tu chvíli bohužel téměř liduprázdná. Všichni pracovali při sklizni okopanin. Kdosi ten oheň přeci jen zahlédl. Přiběhl Štěpán Koliba, trubač dobrovolných hasičů v Lužicích, a svolával hasiče z blízkých polí. Téměř všichni přibíhali bosí. Rychle si obouvali boty, připínali pás s hasičskou sekyrkou, na hlavu nasazovali helmici a rychle běželi k hasičskému skladišti. Primitivní stříkačku potom dotlačili k ohni. Velké štěstí, že nefoukal vítr. To by asi shořel jeden stoh za druhým. Takto to potkalo jen ty dva. Strážmistr Mrázek na místě vyzvídal, jestli někdo o původu požáru něco neví. Přihlásila se stařenka,

že viděla dva pětileté šestileté chlapce, kteří běželi od hořících stohů, ale že je nepoznala.

Následující den obecní strážník hlásil:

„Žádají se zemědělci, aby položil každý za svoji stodolu několik otýpek slámy, aby tak bylo pomůženo naším sousedům, kteří vinou požáru přišli o veškeré stelivo.“

Tatíček si pochvalovali, že sousedé byli štědrí, že nový stoh je ještě větší, než byl původní. I tu jsem dostal odvalu a přiznal se. Za čin jsem pochválen nebyl. To dá rozum. Otec mi pak dal i menší trest. Vzal však do úvahy polehčující okolnost, že mladý zločinec se kající přiznal.

V Lužicích byla v roce 1908 dostavěna nová škola, obecní pětitřídka. Ačkoliv jsem byl narozen v prosinci, nastoupil jsem už v září do první třídy. A taky si mě farář německé národnosti, Gotthard Frieb, vybral za ministranta. Nastalo mi časté vstávání. V létě jsem ale za to byl panem farářem zván do jeho velké zahrady, kde jsem si mohl smlsnout na rybízu, angreštu, jablíčkách či hruškách.

Ve druhé třídě mě už úkolovala i mamička. Křídou mi na stůl v kuchyni psávala vzkazy: naplň kotel bramborami, zalij je vodou, pak udělej pod kotlem oheň, zamet' dvůr a opatruj svoje mladší sestřičky. Dobrým opatrovníkem jsem však nebyl. Nežli jsem pro ně ohřál kašičku, polovinu jsem jí snědl.

Čím více mi přibývalo měsíců, tím více bývalo na stole úkolů: umyj náčiní, králíkům natrhej trávu, zamet' dvůr a zase – postarej se o sestřičky... To mě trápilo nejvíc. Kamarádi mě zvali na honičku, já nemohl. A tak jsem si poradil. Menší sestřičku jsem si uvázal na hřbet do plachty, větší pak táhnul za ruku. Jen abych svým kamarádům stačil. I tak jsem byl díky přítěži pomalý. Proto mě příště už nevolali. Našel jsem si tak zábavu sám. Naložil jsem obě děvčata do kočáru, proutěné košatiny na kolech, a proháněl

se s nimi po ulici, až se za námi prášilo. Lepší by bylo, pomyslel jsem si, kdyby tu byl svah a já si mohl k sestřičkám přisednout. Nápad se mi usadil v hlavě. A tak jsem vyhledal hrbolek s vyšším spádem. A opravdu – tam to jezdilo mnohem rychleji.

Když jsem však sjížděl z kopce asi potřetí, narazilo kolečko na pohozenou cihlu a kočár udělal několik přemetů. Koly dopadl vzhůru. Peřinky, plenky i veškerá dětská vybavička, to vše bylo rozházeno po zemi. Mezi tím vším na zemi vřískaly sestřičky...

Zachránila nás stařenka Kristýna Kremlová. Kočár vrátila na kola, dala do něj zpátky dětskou vybavu a posadila tam obě děvčátka. Byl nejvyšší čas, neboť tou podvečerní dobou se už vracívala mamička z pole.

Jen z povzdálí jsem potom doma poslouchal žalobu stařenky Kristýny:

„Maríno, chceš-li zachovat svoje dcérky při zdraví a při životě, pak musíš hledat jinou opatrovnici. Ten tvůj prvozený se k tomu nehodí. Mám času dost, žádnou práci nemám, proto bych se klidně mohla věnovat těm tvým dvěma dcerkám.“ Návrh byl vděčně přijat. I mnou. Byl jsem tím osvobozen od mně tolik nemilé starosti.

Od devíti let jsem už pomáhal v polní práci. Mamička mi připravila menší motyku a zaučila mě, jak mám okopávat vinohrad. Navzdory tomu, že to byla tvrdá práce, mně se líbila. Ale jak už to bývá, vedle radosti se objevily i starosti. Jednu mi sdělila naše stařenka, tatíčková matka. Našel jsem ji posmutnělou. Bylo mně jí líto, neboť to byla osoba předobrá. Zeptal jsem se, co ji trápí.

„Ale chlapče, jak by mě to netrápilo, když Cyril, tvůj táta, se dal na špatnou cestu.“

Díval jsem se na stařenku nechápavě. Že by otec někam odešel?

„Ty jsi ještě velmi mladý, proto tomu nerozumíš. On totiž začal špatný způsob života.“

A pak mi vyprávěla, jak se otec domluvil s bratrem a s dalšími dvěma řemeslníky a utvořili stavební společnost. Už se nemuseli dělit se stavitelem, ale pracovali sami na sebe. Stařence se ale nelíbilo, že neustále schůzovali, k čemuž tatíčka sváděli jeho společníci. Dříve totiž pracovali ve Vídni, tam se zapojili do politiky a tahali do ní také Cyrila.

Stařenka pokračovala:

„Řekla jsem mu: Cyrile, chytil jsi špatnou cestu. Jestli z té socialistické strany nevystoupíš, budu se modlit, aby si tě Pánbůh povolal.“

Taková slova bych od té dobré stařenky nikdy nečekal. Tak rozčílenou jsem ji ještě nikdy neviděl. Nakonec ji syn poslechl a ze strany vystoupil.

Řídící Komárek doporučil rodičům, aby mě poslali na reálku do blízkého Hodonína. Nechtěl jsem do města. Na vesnici se mi líbilo. Posléze jsem se podvolil nátlaku pana faráře a začal navštěvovat hodiny německého jazyka, a to každý den odpoledne od tří do čtyř. Záhy se mi to hodilo. Byl jsem vyslán na výměnu do Rakous do jakési dědiny u města Hohenau, odkud byl zase poslán tamní chlapec k rodičům do Lužic. Tenkrát jsem poznal, že německé hodiny mi byly dobrodiním. Ostatní Moraváci se neuměli dorozumět, kdežto já už louskal celé věty a klidně mohl dělat tlumočnicka. A to mi ještě nebylo ani deset let.

Byly vykonávány různé lotroviny, zejména je páchala tlupa kluků pod vedením Jožky Kordulíka. Ten navštěvoval hodonínskou reálku. Měl tam nějakou potyčku se spolužáky a slíbil jim pomstu. Byli to kluci ze sousedních Dolních Bojanovic.

V Lužicích svolal svoji kumpanii, poručil chlapcům, aby se ozbrojili holemi a čekali na ty z Bojanovic v malém lesíku u silnice. K bitce ani nedošlo. Bojanovičtí se dali na úprk. A tak se hoši z Lužic mohli vrátit domů, kolem obecního rybníka. Kordulíka napadlo, že by mohlo být zábavné rybník zčásti vypustit. Nařídil rozrýpat hráze. Ostatní provedla už voda sama. Vytvořila se malá stružka, která se každou minutou zvětšovala. Než si Jožka uvědomil dopad, bylo už pozdě. Stružka dosahovala šíře jednoho metru. Volal na kluky, aby házeli hlínu do hučící vody. To úsilí už bylo marné. Dravý proud odnášel zeminu z hráze pryč.

Aby Kordulík zachránil situaci, nakázal opustit dílo zkázy, zahodit hole a navracet se do dědiny z různých směrů. Kdo prý se zmíní o vypuštění, dostane nářez.

Řezník Mrkus, nájemce rybníka, se ale záhy dověděl, že voda mizí. Sedl na kolo a zhroutil se nad tím, co uviděl. V hrázi byla velká průrva, v rybníku už jen docela malá loužička vody. Ryby byly roztroušené po okolí.

Tento darebácký kousek, jehož jsem byl spoluviníkem, nebyl veřejnosti nikdy objasněn.

Osudného roku 1914 vypukla světová válka. Táhl mi na dvanáctý rok. Zvýšené hemžení různých osob v dědině se nedalo přehlédnout. Císařem byla vyhlášena mobilizace. Všichni záložáci až do věku 40 let museli narukovat. Přestalo školní vyučování. Na slováckém venkově nastal zmatek. Muži mířili k lužickému nádraží, každý se musel dostavit ke svému regimentu. Doprovázeli je plačící ženy a děti. Odjíždějící také neudrželi slzu. Nicméně pod vlivem alkoholu prohlašovali, že do čtrnácti dnů budou doma.

U silnice seděl postarší muž a pojídal slaninu s chlebem. Byl to rolník, který měl za úkol pomáhat s koňmi vojsku při zásobování na frontě. Poslouchal ty řeči a jen pokyvoval hlavou:

„Chlapci, chlapci, podle všeho se do čtrnácti dnů nevrátíte, neboť v proroctví je psáno, že tato válka bude trvat čtyři roky, za císaře Františka Josefa začne a skončí za císaře Karla...“

V našem příbuzenstvu nenarukoval pouze stařeček Bartal a já. Stařeček byl velmi starý a já zase velmi mladý. Na krku nám zůstala čtyři hospodářství, ku pomoci jsme měli houf stařenek a tetiček. Tím bylo definitivně rozhodnuto, že zůstanu u zemědělství.

Otec měl štěstí. Měl svoje řemeslo, byl znám na úřadech jako důležitý řemeslník, proto nemusel narukovat do bitevního pole, nýbrž byl odeslán k vojenskému stavebnímu odboru. Časem tam dokonce zaujal vedoucí místo. Nejprve sloužil ve Vídni, kde řídil výstavbu vojenských dřevěných baráků pro nově narukované regruty. Snažil se pomáhat rodákům, aby nemuseli rukovat na frontu. Nejednou proto zaměstnal skupinu Lužičanů.

Když vyhořel v Hrušovanech u Brna velký cukrovar, byl tam poslán jako stavbyvedoucí. Tam jsem ho poprvé navštívil na jeho pracovišti. V bílém obleku dával rozkazy podřízeným polírům. V Lužicích jsem potom všem vypravoval, jak velký je náš táta pán.

Válečná léta se stávala více a více nesnesitelnými. Přišly neradostné události, na které člověk ani vzpomínat nechce, třeba katastrofálně suchý rok. Obilí bylo málo, brambory byly slunkem doslova spáleny, že jsme nesklidili ani takové množství, jaké jsme na jaře vysadili. Nejhuň ale bylo přede žněmi, kdy naše zásoby téměř došly.

A do tohoto rozpoložení přišel 5. červenec – lužické hody.

Mamička tušila, že hody to budou smutné, když nemáme v komoře ani hrst mouky na nějakou tu placku. Proto se rozhodla k odvážnému plánu.

V jednu noc jsme vyrazili na pole velkostatku Písečný, kde dozrával na podzim zasetý ječmen. Klopýtal jsem noční tmou v polospánku, pod paždí plachtu a srp. Matka mi poručila užít jenom klasy, a to v naprostém tichu. Statek byl totiž hlídán rakouskými ozbrojenými vojáky. Ti by určitě neváhali použít na nevítané návštěvníky zbraně. Plné nůše s ječmenem jsme ještě doplnili klasy žitnými, ty jsme užali na našem poli.

Doma přinesla matka z komory mlýnek a lup se pomalu proměňoval v něco, co se podobalo mouce. Poté to promísila s vodou a s mlékem a z hmoty udělala dávku placek. Ty upekla na plotně. Mé sestřičky se tak ráno mohly probudit k hostině. Placky byly sice tvrdé, ale i tak jim chutnaly. Matka ale nejedla. Zeptal jsem se, proč.

„Chlapče, ani hladu necítím,“ odpověděla mi se slzami.

Týden po oněch neradostných hodech začalo obilí rychle dozrávat. Bylo nutno se připravit na sklizeň. Snesl jsem si z půdy hrabici, která tam na hambálku odpočívala od loňských žní. Naklepal jsem kosu a pravil:

„Mami, zítra začneme žně.“

Matka na mě pohlédla s nedůvěrou:

„Chlapče můj, ty jsi tak troufalý, pustit se sám do žní a posekat veškeré naše obilí?“

„Mami, přece su chlap, né?“

„Výšku sice máš, ale sílu chlapa nemáš,“ vzdychla si mamička a pohlédla na připravenou hrabici.

Jak jsem si umínil, tak jsem vykonal. Hned druhý den, s hrabicí na rameně, vykročoval jsem si sebevědomě k dozrálému lánu žita.

Otec dostal kdysi do výbavy šestero konopných kalhot zvaných „třaslavice“, též šestero lněných košil. Košile táta sedral, „třaslavice“ se však k jeho zaměstnání nehodily. Mně se ale do horkého žnového počasí hodily náramně.

Ačkoli v poli jsem se pohyboval zcela bosý, šlo mi kosení žita znamenitě. S těžkou hrabicí se sekalo dobře. Stačilo ji pouze zvednout, pak svou váhou pomáhala utnout stébla u zemi. Když bych to přirovnal ke kosení trávy na louce, tak sekání obilí mi připadalo snadnější. Zvonilo poledne a míra žita byla pokosena. Mamička byla spokojena a prohlásila, že pro první den to stačí.

„Na odpoledne si najdeš jinou práci, načež zítra ti to půjde ještě lépe,“ pravila. Uznal jsem její myšlenku za dobrou, proto jsem se podřídil. A když jsem následujícího dne máchl hrabicí, pocítil jsem, že mě bolí celé tělo. Několikrát jsem se s kosou ještě ohnal a bolest přestala. Tělo si pomalu zvykalo. Určitě by to bylo horší, kdybych ten první den kosil až do večera.

Já tedy kosil, matka za mnou odbírala a kladla na hromádky, které jsme pak uschnuté vázali a skládali do mandelů. Když jsme pokosili žito, začali jsme s pšenicí. Po ní přišel na řadu ječmen a nakonec ještě něco málo ovsa. Potah jsme měli kravský, a tak jsme po skončení žní svezli vše do naší stodoly a tam mlátičkou vymlátili.

Jakmile otec přijel na dovolenou, musel jsem mu říct:

„Podívejte, tatínku, co jsme se napracovali, a to při nedostatečné stravě. Chleba nebylo dost. To se už opakovat nesmí. Porad'te: Nevíte o nějaké dobré skrýši, kde by se dalo obilí uschovat, abychom se později dosyta najedli?“

Otec se pousmál:

„Každá naše místnost je přeložena trámy, každý je metr vzdálen od dalšího, čímž se mezi trámy vytvořily dutiny, kde se dá uschovat jakékoliv množství obilí. Trámy jsou pobity prkny, takže na spodní straně tvoří strop a na vrchní straně tvoří půdu. Když se na půdě vytrhnou dvě desky, můžeš tam uschovat nějaký pytel pro strýčka příhodu. A pak naházet na to místo několik fůr sena a stane se tato skrýš neviditelnou a nedobytnou.“

Tátova rada byla dobrou radou, proto jsme následující noc vytahali na půdu několik pytlů obilí. Pak jsem na půdu dopravil tři fůry sena, jímž jsme skrýš pokryli. A mohli jsme pohlížet klidně do budoucnosti. Věděli jsme, že už nebudeme pracovat o hladu a že můžeme o to radostněji sklízet brambory, řepu, zelí, fazole, kukuřici i dýně.

Nejradostnější však byla sklizeň hroznů. Bylo jich v tom suchém roce dost a zároveň měly velkou cukernatost. Vypadalo to tedy na dobré víno.

Všeobecnou pohodu přerušila smrt naší stařenky, otcovy matky. Téměř celá dědina ji vyprovodila na svaté pole.

Brzy po stařenčině smrti moje matka porodila synka, mého bratříčka, čímž se opětovně vyrovnal počet členů našeho rodu. I když ho matka ráda přivedla na svět, přece jen nad ním zabědovala:

„Kde jsi se, chlapče, našel v tento hladový válečný čas?“

Pak si přece jenom uvědomila lidové přísloví, že kdo dal kravičku, dá i travičku.

Při tom všem válečném utrpení našli se lidé, kteří neveselou situaci ještě zhoršovali. Otec pracoval na erárních zakázkách, takže jeho plat byl nepatrný. Následkem toho matka brala vojenskou podporu. Jaké však bylo její překvapení, když jí tato byla zastavena. Šla to reklamovat, avšak na radnici jí bylo sděleno, že manžel je výdělečně činný, proto jí podpora nepřísluší.

Moje matka však byla žena energická a svoje právo si uměla vydobýt. A tak jí podpora byla znovu udělena, neboť manžel živitel byl pod vojenským komandem, takže rodinu neživil naplno. Později se matka dozvěděla, že to byl obecní tajemník, kdo jí způsobil zbytečné bolení hlavy. Asi aby se na její účet mohl obohatit.

Za čas znovu přikvačilo do naší rodiny neštěstí. Stařeček Bartal, který byl hlavním vůdcem celého potomstva,

onemocněl a zakrátko zemřel. Nyní padla veškerá starost na mě. Musel jsem se opravdu činit, abych s pomocí houfu žen stačil obdělávat čtvero hospodářství. Když jsem si nevěděl rady, starší ženy mi poradily. Bylo mi patnáct, ale vypadal jsem na víc. Dobře jsem ovládal opratě, pluh i kosu, ba ani těžkých pytlů jsem se nelekl.

Pamatuju si, jak jsem vezl do Hodonína na prodej ševci osm pytlů brambor. Když jsem přijel k jeho domu, poslal mistr čtyři dělníky, aby brambory odnesli. Navalil jsem pytel prvnímu z nich na ramena – a jako když mu nohy podrazíš. Spadl na zem i s pytlem. To samé bylo u druhého, i u třetího. Když přikročil k vozu čtvrtý, zeptal jsem se, kolik je mu let. Prý sedmnáct. Tomu jsem už pytel nenaložil. Vždyť předchozí hlásili, že mají osmnáct. Nezbylo, než to odnést sám. Mistr se zeptal na můj věk a já mu řekl, že mám patnáct let. Velmi se pak divil mé postavě a síle.

Psal se rok 1918 a blížily se mé šestnácté narozeniny. Lidé už jaksi cítili, že válka se blíží ke konci. Itálie už před časem opustila Trojspolek a přidala se k Trojdohodě. Vojsko rakouské i německé bylo převáženo z ruské fronty na italskou, kde se bojovalo za mnohem těžších podmínek. Italské dělostřelectvo nezřídka střílelo i do skal, jejichž úlomky ranily více vojáků než samotné střely. Když pak vázlo zásobování rakouské armády, fronta se již hroutila. Vojáci bojovat nechtěli, houfně sbíhali z italské fronty, zvláště ti mladí, kteří, když přijeli na dovolenou, se již do toho pekla vrátit nechtěli a stávali se dezertéry. Spávali v lese, v poli i na hřbitově. Byli pronásledováni četníky a vojáky maďarské národnosti. Dezercí přibývalo.

Největší množství uprchlých vojáků se shromažďovalo v buchlovických lesích. Tam by na ně nestačil ani menší vojenský oddíl. Tito dezertéři přešli k hodonínské posádce a společně s ní utvořili slováckou brigádu. Z čapek na

hlavě si vytrhli plechové písmeno K, značící posledního rakouského císaře Karla Habsburského, a místo něj si vložili na čapku větvíčku z lípy. Mezi lidmi převážilo všeobecné nadšení a na práci nebylo ani pomyslení. Za pár dnů se Rakousko-Uhersko rozpadlo na několik menších států.

Slavili jsme svobodu, po které všichni roduvěrní Češi, Moraváci, Slezané a Slováci tolik toužili.

Muži, kteří frontu přežili, se pomalu trousili do svých domovů. Z našeho příbuzenstva se vrátili všichni, až na strýce Michala Netíka. Ten padl hned v prvním roce války, v listopadu 1914. Navrátilší strýčkové převzali svá malá hospodářství, otec si zase utvořil skupinu zedníků a tesařů, s nimiž prováděl v Lužicích i v okolí různé stavební práce. A že jí po válce nebylo málo. Všechno se tedy pomalu dostávalo do obvyklých kolejí.

Rok se sešel s rokem a opět se blížily lužické hody, první po válečné vřavě. Slovácké kroje, uložené nadlouho v truhlách, se náhle vysoušely, větraly i opravovaly, ba někde se narychlo pořizovaly i kroje nové.

Hodové zábavy se připravovaly ve dvou hostincích. U Bohuna se chystala mladší chasa, kdežto v obecním hostinci se připravovali ti dříve narození a ti, kteří přišli právě z války, zkrátka výkvět lužické chasy. Já se chystal s těmi mladšími, avšak můj bratranec Franta Svrček, velký folklorista, naléhal, že musím s ním do obecní hospody.

„Velký i silný jsi dost, více než mnohý osmnáctiletý. Ale co je hlavní – jsi dobrý zpěvák,“ pravil. Tím mi udělal velikou radost.

Pak přišla ta slavná hodová neděle, kdy bylo možné spatřit úchvatný pochod více než stovky párů chlapců a děvčat. Nad krásou a množstvím lužické chasy se muselo jen a jen žasnout. Byl jsem nadšen. Byla to moje první účast na tak velkolepé hodové zábavě. Přípravu na ni jsem

měl důkladnou, i vybavení. Po otcovi jsem získal vysoké holínkové boty, také jedny červené nohavice, jakož i klobouček řečený širůšek. To bylo to nejdůležitější. Dále mi mamička narychlo ušila bílou košili se širokými rukávy. Od sousedky Benadové koupila docela levně dvě kordule a tetička Rozka rozstříhala pro mou potřebu svůj hedvábný červený šátek, památku na její svobodná léta. Ještě nějaké umělé pérko za klobouk...

Taneční sál byl přeplněn. Sešlo se velké množství přespolních. A chasa z okolních dědin, oděna již v kroji střízlivějším, neustále přicházela. Byly to asi nejslavnější hody, jaké kdy Lužice zažily. Následkem těchto hodů se v příštím roce více než polovina chasy uvedla do stavu manželského. Bylo patrné, že po válce bylo co dohánět.

Brzy po vytvoření republiky přijel náš první prezident Tomáš Garrigue Masaryk navštívit svůj rodný Hodonín. Z dalekého okolí ho přišli uvítat převeliké zástupy lidu. Přijel vlakem na nádraží, odkud ho doprovodilo na šedesát šohajů v pestrém slováckém kroji. Koně byli nazdobeni, hřívky měli zapletené v copánky. Bylo těžké posoudit, kdo je více vyšňořen, zda šohaj, či kůň.

Mládenci prezidenta doprovodili k hodonínské radnici. Na náměstí ho očekávali různé korporace – Sokolové, hasiči, příslušníci Orla, jakož i další různé spolky. Na pódiu před radnicí ho uvítal starosta města s obecním výborem a s ním i osm staroušků, bývalých to spolužáků pana prezidenta ve škole v Čejkovicích. První ho vítala jakási stařenka se slovy:

„Vítám tě, Tomášku. Jestlipak mě ještě poznáváš?“

„Jak bych tě nepoznal. Vždyť ty jsi Anička, Anička Otáhalová, není-liž pravda?“

Pak ho přivítal stařeček, kterému pan prezident opětoval slovy:

„Ty jsi Vincek Oploštil, že ano? Kde jsou ty časy, když jsme na panské sýpce vybírali vrabce...“

Bylo až dojemné vidět člověka tak slavného, a přece tak skromného, navíc vzdělaného, neboť ovládal vícero světových jazyků.

Psal se rok 1920. Život v nově utvořené republice začal plynout svým tempem. Na lužickou školu přišel vyučovat mladý učitel, nadšený to Sokol. Sokolství v té době bylo na vzestupu. Téměř všechna mládež se s velkým nadšením účastnila nácviku divadelních her a všelijakých jiných podniků v duchu národně vlasteneckém.

I mladý učitel Jaroslav Dobrovolský tomu podlehl. Podcenil ale skutečnost, že Moravské Slovácko bylo vždycky nábožensky založeno a že jistý tlak budí protitlak. Hlavně ženy učitelé vzkazovaly, aby jejich dětem vstup do Sokola nedoporučoval či nevnucoval. On si nedal moc říct, a tak to obyvatele Lužic vybudilo natolik, že byl založen spolek nový – katolický Orel. Měl heslo „Pro Boha, vlast a národ.“ To bylo přeci jen jiné, než čeho se držel Sokol: „Paže tuž – vlasti služ!“

Navíc nový spolek chránil víru katolickou. Pan učitel tak Sokolu neprospěl, poněvadž z jednoho spolku mocného se utvořily dva malé. A vznikla mezi lidmi řevnivost. Nicméně učitel Dobrovolský později udělal závatnou kariéru. Byl přeložen do Hodonína a tam byl zvolen starostou města. Ve druhé světové válce byl bohužel umučen v koncentračním táboře. Němci se mu za jeho vlastenectví krutě odměnili.

Otec měl se mnou jistý plán. Přál si, abych se vyučil zedníkem a poté absolvoval průmyslovou školu v Brně-Králově Poli. Požádal svého přítele, stavitele Františka Vavřince, aby mě představil řediteli průmyslovky.

Neměl jsem valné chuti studovat, nechtělo se mi odejít od zemědělství, ale nedalo se nic dělat. Zajel jsem tedy hned po žních se stavitelem Vavřincem do Brna.

Když ředitel školy spatřil moje školní vysvědčení, byl nadšen. Jak by také ne. Od shora dolů byly samé výborné. Přesto mě nepřijal. Stav uchazečů měl již naplněn. Prý že to mohu zkusit příští rok. Jenže kdo ví, co vše se do roka v životě lidském může odehrát. A odehraje.

Stalo se to 31. prosince 1921. V polesí Červené domy se konal velký hon. Revír to byl poměrně velký, zaujímal plochu od Hodonína až do blízkosti Lužic a Mutěnic. Přišli mě zvát kamarádi, abych se honu rovněž zúčastnil. A já to přislíbil. Přece si nenechám ujít takovou podívanou. Rodiče tím nebyli nijak nadšeni, namítali, abych zbytečně nechodil do nebezpečí. Jenže já šel.

Mrzlo, až praštělo. Střelci čekali na povel na zahájení lovu, zahřívali se slivovicí a jinými likéry. Lovecká horečka stoupala. Jako honci mi bylo určeno místo před doktorem Krskem, nejbohatším to mužem v celém okolí. Vlastnil advokátní kancelář v Hodoníně. Polovinu Moravy měl ve svých spárech. O jeho bohatství se mluvilo, ale o jeho střelecké schopnosti se nevědělo nic.

V jednu chvíli jsem zpozoroval, že zajíc vběhl do linie mezi mě a doktora Krska, přičemž ten nemířil na zajíce, ale na mě. Vyšla rána. V pudu sebezáchovy jsem otočil hlavu doleva. Už nevím, jestli jsem uslyšel prvně ránu nebo ucítil prvně bolest. Krev z obličeje mi jen crčela. Nejvíce mě bolelo pravé oko. To brok prorazil a uvíznul v zádi oka. Otočením hlavy jsem nedostal plný zásah do obličeje, ale jen do jeho části. Ale i tak toho bylo dost. Zranění bylo velmi těžké.

Hon byl okamžitě zastaven. Revírník mi nabídl, že budu odvezen do Hodonína volským potahem, který jinak sbíral zastřelenou zvěř. Jenže to bych určitě zmrzl, než